

Резюме

Багіров С. Р. Дискусии о соучастии в неосторожном преступлении до реформы уголовного законодательства 1958–1961 гг. (1917–1961).

В статье анализируются взгляды относительно возможности соучастия в неосторожном преступлении. Раскрыты основные подходы к этой проблеме. Опровергается аргумент о том, что в неосторожном преступлении не может быть согласованного поведения нескольких субъектов. Сформулирован вывод, что в ситуации неосторожно причиненного одним лицом преступного последствия, которое выступило результатом согласованного опасного поведения нескольких субъектов, могут быть основания для установления причинной связи и вины другого участника. Создана основа для дальнейшего изучения проблемы неосторожного сопричинения в уголовном праве.

Ключевые слова: множественность субъектов, соучастие в преступлении, неосторожность, неосторожное преступление, неосторожное сопричинение.

Summary

Bagirov S. Discussions about a criminal complicity in crime is committed by negligence till reform of criminal legislation 1958–1961 (1917–1961).

In the research paper author analyses views relative to possibility a criminal complicity in crime is committed by negligence. This article elucidates basic approaches to this problem. Author disproves the argument, that in crime is committed by negligence is impossible concerted behavior of several offenders. Also formulated the conclusion, that situation, when one person causes by negligence the criminal consequence, which is a result of concerted dangerous behavior by several offenders, can be grounds for ascertainment causal nexus and guilt other participant. Author created foundation for further study of the problem co-causality in crimes are committed by negligence in the doctrine of criminal law.

Key words: plurality of offenders, criminal complicity, negligence, crime is committed by negligence, co-causality in crimes are committed by negligence.

УДК 347.965

Н. М. БАКАЯНОВА

Нана Мезенівна Бакаянова, кандидат юридичних наук, доцент Національного Університету «Одеська юридична академія», адвокат, секретар дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії Одеської області

ПРИНЦИПИ АДВОКАТУРИ

Безумовне значення для розуміння сутності адвокатури мають принципи, що визначають адвокатуру як правове явище. Відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 92, ч. 3 ст. 131 Конституції України виключно законами України визначаються засади організації та діяльності адвокатури. Законодавство України закріплює принципи здійснення адвокатської діяльності, принципи адвокатського самоврядування, принципи адвокатської етики. Певні засади організації та діяльності адвокатури не отримали чіткого законодавчого закріплення, проте впливають із положень законодавства та міжнародних стандартів адвокатської діяльності та організації адвокатури. Систематизація наукових поглядів щодо принципів адвокатури сприятиме подальшому розвитку інституту адвокатури, удосконаленню адвокатської діяльності. Крім того, доцільно визначити поняття, що використовуються при дослідженні принципів адвокатури, здійснити їх класифікацію.

У питанні принципів адвокатури вітчизняна наука більшою мірою слідує законодавству, акцентуючи увагу більше на дослідженні прямо визначених законодавством принципів, залишаючи поза межами цих досліджень інші основоположні засади організації та діяльності адвокатури, як і загалом теоретичні підходи до розуміння сутності принципів адвокатури, їх системи, значення, класифікації тощо.

Організація та діяльність адвокатури розглядалися у працях вітчизняних науковців: М. Р. Аракелян, Т. В. Варфолом'єва, Т. Б. Вільчик, І. В. Головань, С. В. Гончаренко, О. Д. Святоцький, Л. В. Тацій, Д. П. Фіолевський, С. Я. Фурса, О. Г. Яновська та ін. Проте питання про принципи адвокатури потребує подальшої наукової розробки, комплексного підходу щодо їх законодавчої регламентації.

Метою статті є визначення системи принципів адвокатури, понятійного апарату щодо принципів адвокатури, здійснення їх наукової класифікації.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»¹ (далі – Закон) розмежовує принципи здійснення адвокатської діяльності та принципи адвокатського самоврядування. Так, згідно з ч. 1 ст. 4 Закону адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів; згідно ж з ч. 1 ст. 43 Закону адвокатське самоврядування ґрунтується на принципах виборності, гласності, обов'язковості для виконання адвокатами рішень органів адвокат-

ського самоврядування, підзвітності, заборони втручання органів адвокатського самоврядування у професійну діяльність адвоката. Закон «Про адвокатуру» 1992 р.², натомість, у ст. 4 вказував на принципи діяльності адвокатури, якими були визначені принципи верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму й конфіденційності.

Розділ II Правил адвокатської етики визначає основні принципи адвокатської етики, які також за своєю суттю є засадами адвокатської діяльності та організації адвокатури: незалежність та свобода адвоката у здійсненні професійної діяльності; дотримання законності; домінантність інтересів клієнтів; неприпустимості конфлікту інтересів; конфіденційності; компетентності та добросовісності; повага до адвокатської професії; вимоги до рекламування адвокатської діяльності³. У ст. 45 цих Правил згадується принцип чесності та порядності адвоката під час здійснення професійної діяльності в суді.

Принципи адвокатури закріплені також і в актах міжнародно-правового характеру. Так, наприклад, Хартія основних принципів європейської юридичної професії від 25.11.2006 р., прийнята Радою адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи⁴, закріплює такі принципи адвокатської діяльності як: незалежність та свобода адвоката щодо ведення справи клієнта; конфіденційність та повага до професійної таємниці; уникнення конфлікту інтересів між клієнтами та між клієнтом і адвокатом; честь і гідність адвокатської професії, чесність та бездоганна репутація окремого адвоката; лояльність до клієнта; справедливе ставлення до клієнта у питаннях винагороди; професійна компетентність адвоката; повага до колег по професії; повага до верховенства права та справедливого відправлення правосуддя; саморегулювання адвокатської професії.

Аналіз наукової думки свідчить про те, що в науці йдеться про принципи адвокатури⁵, принципи діяльності адвокатури⁶, принципи здійснення адвокатської діяльності^{7,8}, принципи адвокатської етики⁹, принципи організації адвокатури¹⁰, принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури¹¹. При цьому, здається, що в більшості дослідженнях вживання того чи іншого терміна не має з боку авторів якогось спеціального смислового навантаження щодо них, яке б дозволяло диференціювати ці терміни. Так, Є. Ф. Шкребець досліджує принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури, поміж тим, вбачається, що вони в нього, загалом, є тотожними поняттю «принципи організації та діяльності адвокатури»¹². Навіть у спеціальному дисертаційному дослідженні К. М. Северина «Принципи адвокатської діяльності» цьому питанню не приділяється увага, а, наприклад, поняття «принципи адвокатури» вживається, радше, як синонім поняття «принципи адвокатської діяльності»¹³.

А. О. Чаленко та О. І. Козяр, виходячи з помилкової, на наш погляд, тези про те, що ст. 4 вже нечинного Закону «Про адвокатуру» врегульовувала «принципи адвокатури», а не «принципи діяльності адвокатури», намагаються знайти підходи до розмежування «принципів адвокатури» та «принципів адвокатської діяльності»^{14,15}. Як зазначає у зв'язку з цим, наприклад, О. І. Козяр, поняття «принципи адвокатури» та «принципи адвокатської діяльності» не є синонімічними. Вони характеризують різні аспекти досліджуваного інституту громадянського суспільства. Принципи адвокатури закріплюють стандарти забезпечення належного функціонування адвокатури як корпоративного професійного співтовариства адвокатів, тобто мають переважно організаційний характер. Принципи адвокатської діяльності мають відношення до здійснення адвокатом конкретних дій з метою надання допомоги клієнту, і тому в них переважає функціональна складова¹⁶.

На наш погляд, з філологічної точки зору використання терміна «принципи адвокатури» є не зовсім вдалим. У юриспруденції, як правило, ведуть мову про принципи або ж права загалом, або ж окремої галузі права, принципи правового регулювання чи принципи певної правової діяльності. При дослідженні правових засад, що стосуються тих чи інших правових інституцій, правова наука використовує термін «принципи організації чи діяльності правової інституції», а не «принципи правової інституції». Так, у традиційних галузях правової науки вже сформованою є відповідна термінологія, згідно з якою є «принципи організації та діяльності судів», а не «принципи суду», «принципи організації чи принципи діяльності прокуратури»¹⁷, а не «принципи прокуратури». У молодих же галузях правової науки з ще не зовсім усталеною термінологією, якою, наприклад, на наш погляд, є наука про нотаріат, трапляється термін «принципи нотаріату»¹⁸, хоча в окремих дослідженнях йдеться і про «принципи діяльності та організації нотаріату»¹⁹. Однак, не дивлячись на не зовсім прийнятне з точки зору філології використання терміна «принципи адвокатури», загалом, таке його використання можливе, але не у значенні принципів організації адвокатури, як про те зазначається в науці.

Термін «принципи організації адвокатури», на наш погляд, є цілком прийнятним для характеристики основних засад організації адвокатури. Поміж тим, наука про адвокатуру вимагає, на наш погляд, існування більш загального терміна, який охоплював би всю категорію принципів, що характеризують адвокатуру як правовий інститут. Оразу ж видно, що принципи організації та принципи діяльності адвокатури є певними виокремленими групами з більш загального поняття, їх існування є свого роду наслідком класифікації цього більш загального поняття, яке охоплює як першу, так і другу групу принципів. Саме таку загальну групу принципів, яка б характеризувала основні засади побудови, діяльності адвокатури як правової інституції, цілком обґрунтовано, на наш погляд, можна було б назвати принципами адвокатури України.

Для більш ефективного вивчення правових явищ у правовій науці застосовується метод класифікації, суть якого полягає у виявленні та фіксації істотних ознак та властивостей об'єктів, що класифікуються. Досить ефективним, вважаємо, є вивчення основоположних принципів адвокатури через їх класифікацію. Окремі групи принципів дозволяють дослідити ті чи інші аспекти адвокатури та адвокатської діяльності, виявити особливості, притаманні їм.

Досліджуючи принципи організації та діяльності адвокатури, Л. В. Тацій у своєму дисертаційному дослідженні пропонує виокремлювати принципи організації та діяльності адвокатури (якими є верховенство права, незалежність, демократизм, гуманізм, конфіденційність, професіоналізм, охорону законних прав адвоката) та спеціальні принципи адвокатської діяльності (дотримання кодексу професійної поведінки, дисциплінарної юрисдикції, безоплатності правової допомоги тим, хто не в змозі її оплатити)²⁰. Поміж тим, що власне є об'єктом та критерієм класифікації цього дослідження, Л. В. Тацій не вказує.

О. О. Кармаза пропонує чисельні класифікації принципів адвокатської діяльності. Так, вона пропонує поділяти ці принципи, зокрема: 1) за способом закріплення на принципи, прямо виражені в нормах законодавчих актів (принцип верховенства права, законності, адвокатської таємниці, забезпечення права на захист) та принципи, які непрямо виражені в нормах законодавчих актів (принцип диспозитивності, стабільності суспільних відносин в сфері адвокатської діяльності); 2) за галузевою ознакою на принципи конституційного права (верховенства права, забезпечення правового захисту), принципи цивільного права (принцип справедливості, добросовісності та розумності), принципи адвокатури (принципи адвокатської таємниці, незалежності адвоката, професіоналізму); 3) за територією поширення на принципи закріплені на міжнародному рівні (принципи, закріплені чи впливають з діючих міжнародних договорів України: принцип поваги до людини, міжнародного співробітництва) та принципи, що закріплені чи впливають з національного законодавства України (наприклад, принципи, викладені в Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)²¹.

Загалом можна погодитись з запропонованими підходами до класифікації та наведеними класифікаціями, за винятком виокремлення окремих принципів у межах запропонованих груп. Так, на наш погляд, не можна вважати саме принципами адвокатської діяльності принцип забезпечення права на захист чи принцип диспозитивності. Зазначені принципи є радше принципами процесу, оскільки характеризують ті чи інші аспекти процесуальних відносин загалом, а не власне адвокатської діяльності. Не можна також погодитись з можливістю виокремлення принципів адвокатури в межах поділу принципів адвокатської діяльності за галузевою ознакою. Крім того, не завжди зрозуміло, що відображає той чи інший принцип (як наприклад, принцип стабільності суспільних відносин у сфері адвокатської діяльності) через те, що зміст принципу не розкривається.

З урахуванням загальних наукових напрацювань щодо класифікацій принципів, думок щодо класифікацій принципів адвокатури, на наш погляд, принципи адвокатури (саме принципи адвокатури, а не принципи адвокатської діяльності чи принципи організації та діяльності адвокатури) можуть бути поділена на такі групи:

1) за способом їх закріплення – на принципи, прямо закріплені законодавством про адвокатуру (наприклад, принципи верховенства права, законності, уникнення в адвокатській діяльності конфлікту інтересів), та принципи, що впливають з аналізу законодавства про адвокатуру (принципи корпоративного самоврядування, професійності адвокатів, свободи вибору форми організації адвокатської діяльності);

2) за сферою їх поширення на загальні, що є характерними для усієї сфери права, будь-яких галузей права чи будь-якої правової діяльності (принципи верховенства права, законності, гуманізму та демократизму), міжгалузеві (принципи конфіденційності, незалежності) та галузеві, притаманні винятково адвокатурі (принципи корпоративного самоврядування, домінантності інтересів клієнтів);

3) за джерелом їх закріплення на конституційні, тобто закріплені Конституцією України (принципи верховенства права, законності, пріоритетності життя та здоров'я, честі та гідності, недоторканності і безпеки людини, загальності права на правову допомогу) та такі, що закріплені спеціальним законодавством про адвокатуру (незалежності адвоката, конфіденційності, уникнення в адвокатській діяльності конфлікту інтересів). Принципи верховенства права та законності хоча й передбачені Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» однак є конституційними, оскільки первинно закріплені саме в Конституції);

4) за предметом регулювання – на загальні, функціональні (принципи діяльності адвокатури) та організаційні принципи (принципи організації адвокатури). Загальними принципами, є наприклад, принципи верховенства права, законності, гуманізму; функціональними принципами є принципи незалежності адвоката при здійсненні адвокатської діяльності, конфіденційності, уникнення в адвокатській діяльності конфлікту інтересів тощо; організаційними принципами є принципи обов'язкового членства адвокатів України в Національній асоціації адвокатів України, корпоративного самоврядування адвокатури, свободи вибору форми організації адвокатської діяльності, гласності та інші.

Зазначені класифікації є умовними та не є вичерпними. Можливим є виокремлення й інших груп принципів адвокатури.

На наш погляд, найбільш значимою для розуміння сутності функціональних та організаційних основ адвокатури має остання з наведених класифікацій принципів адвокатури, а саме поділ їх на загальні, функціональні (принципи діяльності адвокатури) та організаційні (принципи організації адвокатури). Слід визнати, що кожен принцип має своє місце в системі принципів адвокатури та характеризує ту чи іншу її основу, а відтак важливим є віднайдення місця цього принципу в системі принципів адвокатури.

З урахуванням наведеного, вважаємо, що можна дійти наступних висновків. Принципи адвокатури – це основоположні, керівні ідеї, основні вихідні положення та законмірності, на яких ґрунтується призначення та сутність адвокатури, її організація та діяльність, здійснення адвокатської діяльності.

Принципи адвокатури можна класифікувати за способом їх закріплення; за джерелом їх закріплення; за сферою їх поширення; за предметом регулювання.

Принципи адвокатури мають свої ознаки: 1) принцип адвокатури містить (виражає) в собі певну ідею (погляд) щодо адвокатури, яка складає його зміст; 2) така ідея (принцип адвокатури) прямо чи опосередковано закріплена в нормативно-правових актах; 3) принцип адвокатури повинен мати загальне значення для інституту адвокатури, її побудови та функціонування; 4) принцип визначає типові риси адвокатури; 5) принципи адвокатури характеризуються значною стійкістю та стабільністю у порівнянні зі звичайними нормами права; 6) принципи адвокатури не повинні дублювати одне одного, поміж тим вони складають певну систему, в якій один з принципів може впливати з іншого або бути його гарантією.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на питання реалізації кожного з принципів, удосконалення їх законодавчої регламентації та визначення гарантій їх дотримання.

¹ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. №5076-VI. – Голос України. – 2012. – 14.08.2012. – № 148–149.

² Про адвокатуру: Закон України від 19.12.1992 р. № 2887-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2887-12>

³ Правила адвокатської етики, затверджені рішенням Установчого з'їзду адвокатів України 17 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pravila-advokats%27koj-etiki.pdf>

⁴ Хартія основних принципів європейської юридичної професії від 25.11.2006 р., прийнята Радою адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccbe.eu/documents>

⁵ Чаленко А. О. Принципи адвокатури та адвокатської діяльності: проблеми розмежування / А. О. Чаленко // Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 20–21 березня 2015 р.). У 2-х частинах. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Ч. 1. – С. 200–202.

⁶ Северин К. М. Співвідношення принципів діяльності адвокатури України з галузевими принципами кримінального процесуального права / К. М. Северин // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 6. – С. 356–359.

⁷ Самусь О. В. Принципи здійснення адвокатської діяльності / О. В. Самусь // Адвокатура: минуле та сучасність : матер. II Міжнар. наук. конф. молодих вчених, аспірт. та студ. (м. Одеса, 2 березня 2013 р.) / відп. за вип. д.ю.н., проф. В. М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2013. – С. 148–151.

⁸ Павленко О. Майбутнє інституту адвокатури / О. Павленко // Юридичний журнал. – 2003. – № 9 (15). – С. 75–76.

⁹ Бакайнова Н. М. Этические принципы адвокатуры в Украине. – Одесса: Юридическая литература, 2005.

¹⁰ Обловацька Н. О. Принципи організації та діяльності адвокатури в Україні та Росії / Н. О. Обловацька // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 18. Економіка і право : зб. наукових праць. – Вип. 9. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – С. 120–126.

¹¹ Шкробець Є. Ф. Принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури України Є. Ф. Шкробець // Форум права. – 2015. – № 2. – С. 192–197.

¹² Там само. – С. 192.

¹³ Северин К. М. Принципи адвокатської діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / К. М. Северин ; М-во освіти і науки України, Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2015. – 237 с.

¹⁴ Чаленко А. О. Принципи адвокатури та адвокатської діяльності: проблеми розмежування / А. О. Чаленко // Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 20–21 березня 2015 року). У 2-х частинах. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Ч. 1. – С. 200–202.

¹⁵ Козьор О. І. Принципи адвокатури та адвокатської діяльності : проблеми розмежування / О. І. Козьор // SCIENTIA VINCEMUS! Наукою переможемо : матеріали 2-ї міжнародної науково-практичної конференції «Нотаріат, адвокатура, суд, виконавче провадження: актуальні проблеми», присвяченої 5-річчю створення кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури Київського національного університету імені Тараса Шевченка / ред. кол.: С. Я. Фурса, О. О. Дерій, О. М. Нікітюк; упоряд. С. Я. Фурса, О. О. Дерій, О. М. Нікітюк, М. О. Рудковська – К.: ЦУЛ, 2016. – С. 230. – С. 232.

¹⁶ Там само. – С. 231.

¹⁷ Факас І. Б. Конституційно-правові принципи організації та діяльності судів загальної юрисдикції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / І. Б. Факас. – К.: Б. в., 2009. – 17 с.; Малюга В. І. Принципи організації та діяльності прокуратури України: Монографія / В. І. Малюга, О. Р. Михайленко; КНУТШ – К.: Київський університет, 2005. – 130 с.; Орищенко І. В. Щодо принципів організації та діяльності прокуратури України / І. В. Орищенко // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 691–696 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12oivdpu.pdf>

¹⁸ Желіховська Ю. Основні завдання та принципи нотаріату / Ю. Желіховська // Юридичний вісник. – 2014. – № 3. – С. 189–195.

¹⁹ Фурса С. Я. Нотаріат в Україні. Теорія і практика : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса. – К.: А.С.К., 2001. – 976 с. – С. 68–85.

²⁰ Тацій Л. В. Юридична природа адвокатури в системі захисту прав і свобод людини і громадянина : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Л. В. Тацій. – Х., 2008. – 20 с. – С. 15.

²¹ Кармаза А. А. Правовые источники и принципы осуществления адвокатской деятельности в Украине (защита прав в гражданском процессе) / А. А. Кармаза // Цивилистическая процессуальная мысль. Международный сборник научных статей. Вып. 4 «Адвокатура» / Под ред д.ю.н., проф. Фурсы С. Я. – К.: Алерта, 2015. – С. 44–51.

Резюме

Бакайнова Н. М. Принципи адвокатури.

У статті досліджуються принципи адвокатури в Україні. Законодавство України диференціює принципи організації адвокатури, принципи адвокатської діяльності, принципи адвокатського самоврядування, принципи адвокатської етики. Автор аналізує наукові погляди щодо принципів адвокатури. За результатами дослідження автор визначає поняття та характерні риси принципів адвокатури, пропонує їх класифікацію.

Ключові слова: адвокатура, адвокатська діяльність, адвокат, принципи адвокатури, адвокатологія.

Резюме

Бакаянова Н. М. Принципы адвокатуры.

В статье исследуются принципы адвокатуры в Украине. Законодательство Украины дифференцирует принципы организации адвокатуры, принципы адвокатской деятельности, принципы адвокатского самоуправления, принципы адвокатской этики. Автор анализирует научные взгляды на принципы адвокатуры. По результатам исследования автор дает определение понятию принципов адвокатуры, указывает на их характерные черты, осуществляет их классификацию.

Ключевые слова: адвокатура, адвокатская деятельность, адвокат, принципы адвокатуры, адвокатология.

Summary

Bakayanova N. The principles of the Bar.

The article investigates the principles of the Bar in Ukraine. The legislation of Ukraine separates the principles of organization of the Bar, the principles of the advocate's activity, the principles of the attorney's self-government, the principles of legal ethics. The author analyzes the scientific views on the principles of the Bar. By results of research the author defines the concept and characteristic features of the principles of the Bar, offers their classification.

Key words: Bar, advocate's activity, attorney, principles of the Bar, advocatology.

УДК 343.13

Р. М. БІЛОКОНЬ

Руслан Михайлович Білокін, кандидат юридичних наук, здобувач Національної академії внутрішніх справ

**ПІДСТАВИ ТА УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ВИДАЛЕННЯ
З ЗАЛИ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ ЯК ЗАХОДУ
КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Для забезпечення ефективності діяльності суду всі особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані дотримуватися порядку та беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуєчого. У разі невиконання цього обов'язку учасники судового провадження підлягають відповідальності. У Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про незалежність судової влади» звертається увага на те, що суди повинні належним чином реагувати на порушення учасниками процесу та іншими присутніми в залі судового засідання особами встановленого законом і судом порядку розгляду справ та за наявності підстав вирішувати питання про притягнення винних у вчиненні таких порушень до відповідальності¹. Серед заходів відповідальності, які застосовуються до порушників порядку судового засідання, особливе місце посідає видалення цих осіб із зали суду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблема забезпечення порядку під час судового засідання не досліджена належним чином у теорії кримінального процесу. Окремі аспекти цього питання аналізували Г. Н. Ветрова, А. В. Мурзановська, В. М. Трофименко. Але слід зауважити, що видалення особи з зали суду за порушення порядку під час засідання має міжгалузевий характер, тому варто звернути увагу на праці М. Й. Штефана, О. В. Кузьменко, В. А. Кузьменка, В. О. Кучера, які досліджували проблему видалення порушників порядку з зали судового засідання в інших галузях права.

Метою статті є аналіз кримінального процесуального законодавства, яке регламентує підстави та умови застосування видалення як заходу кримінальної процесуальної відповідальності, виявлення проблем правозастосування цих положень та розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Заходи, які застосовуються до порушників порядку судового засідання, визначені в ст. 330 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України. Аналіз положень цієї норми свідчить, що в разі порушення порядку в судовому засіданні та невиконання розпоряджень головуєчого вперше – всі учасники судового розгляду попереджаються про застосування заходів відповідальності. У разі ж повторного порушення порядку в залі судового засідання – до його учасників можуть застосовуватися такі заходи відповідальності: щодо обвинуваченого – видалення з зали судового засідання; щодо прокурора та захисника – притягнення до відповідальності, встановленої законом; щодо інших осіб, присутніх у судовому засіданні, – видалення із зали судового засідання та притягнення до відповідальності, встановленої законом, зокрема – ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Прояв неповаги до суду».

Варто зауважити, що видалення з зали судового засідання, визначене в ст. 330 КПК України, слід відрізняти від видалення, яке регламентується статтями 346, 328, 495, 27 КПК України. У цих нормах також визначається порядок видалення певних осіб з зали суду, але не як захід кримінальної процесуальної відповідальності, а як захід, що здійснюється для забезпечення процедури проведення судового засідання відпо-